Radovan Blažek, Michaela Jurisová

Psychológ a jeho postavenie pri výsluchoch obetí[1]

Anotácia: Cieľom predmetného vedeckého príspevku je analýza postavenia psychológa v trestnom konaní so zameraním na jeho prítomnosť pri výsluchu obetí trestných činov a vybraných otázok dotazníkového skúmania realizovaného v rámci medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy *„Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“* (VÝSK. 255), realizovanej v gescii Katedry kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave a zároveň článok nadväzuje na projekt APVV 16-471, riešený na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v rokoch 2017 – 2021. Účelom je potreba skúmania implementácie zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe, a to predovšetkým pre zvyšovanie „komfortu“ obetí pri riešení situácií v zmysle predmetného zákona. Text príspevku je detailnejšie zameraný na špecifiká postavenia psychológa pri výsluchoch obetí práve v kontexte spomenutého zákona. Text príspevku je zameraný na reálie Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: psychológ, obeť, zákon o obetiach trestných činov

1 Úvod

Text príspevku ponúka čitateľovi analýzu postavenia psychológa v trestnom konaní so zameraním na jeho prítomnosť pri výsluchu obetí trestných činov a vyhodnocuje určité problémové oblasti právnej úpravy i praktickej realizácie pôsobenia psychológa v trestnom konaní, a to aj cestou analýzy vybraných otázok dotazníkového skúmania čiastkovej vedeckovýskumnej úlohy č. 1 (ďalej aj „ČVVÚ č. 1“) – *„Aplikácia zákona o obetiach trestných činov do viktimologickej praxe“* skúmanej na Akadémii Policajného zboru v Bratislave (ďalej aj „APZ“). Predmetná ČVVÚ č. 1 je súčasťou výskumu realizovaného v rámci medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy (ďalej aj „VVÚ“) *„Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“* evidovanej v knižnici Akadémie Policajného zboru v Bratislave – VÝSK. 255.[2] Zároveň článok nadväzuje na projekt APVV 16-471 *„Sexuálne zneužívanie detí a zverených osôb“*, riešený na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v rokoch 2017 – 2021.

2 Postavenie psychológa v trestnom konaní

2.1 Legislatívny rámec pôsobenia psychológa v trestnom konaní

Osoba psychológa bola zaradená do trestného konania ako osobitný subjekt novelou Trestného poriadku,[3] zákonom č. 262/2011 Z. z. s účinnosťou od 1. 9. 2011, kedy bol novelizovaný § 135 TP, kde bolo explicitne zakotvené, že ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 15 rokov o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej vek mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj, k výsluchu sa môže ako jedna z fakultatívnych osôb pribrať aj psychológ znalec,[4] ktorý so zreteľom na predmet výsluchu a stupeň duševného vývoja vypočúvanej osoby prispeje k správnemu vedeniu výsluchu. Zákonodarca však v tom čase nijakým spôsobom nedefinoval, kto je psychológ a aké má vlastne v konaní postavenie a práva.

---

[1] Tento článok je výstupom grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV 16-0471 a medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy realizovanej na Akadémii Policajného zboru v Bratislave This article is part of the scientific project APVV 16-0471 of the Slovak Research and Development Agency and international scientific research task of The Academy of the Police Force in Bratislava

[2] VÝSK. 255 – *„Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“*.

[3] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, ďalej iba „Trestný poriadok“ alebo „TP“

[4] Inými osobami s rovnakým postavením sú aj pedagóg, sociálny pracovník alebo znalec.

Ďalšou zmenou, ktorá sa dotkla postavenia psychológa v trestnom konaní, bol zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov, ktorý novelizoval aj Trestný poriadok. Touto novelou bol pridaný do Trestného poriadku § 30a s účinnosťou od 1. 1. 2018. Týmto ustanovením sa však viac menej riešia len nároky psychológa vyplývajúce z jeho postavenia v trestnom konaní. Toto ustanovenie zakotvuje, že psychológ má právo na náhradu nevyhnutných výdavkov a ušlej mzdy alebo iného preukázateľného ušlého príjmu, ktorý musí uplatniť analogicky ako svedok, t. j. do troch dní po svojej prítomnosti na úkone alebo po tom, čo mu bolo oznámené, že k úkonu nedôjde.[5] Ďalej sa rozšírilo postavenie psychológa pri výsluchoch, kedy z pôvodnej právnej úpravy, keď psychológ sa priberal iba k výsluchu dieťaťa mladšieho ako 15 rokov, sa jeho prítomnosť začala vyžadovať pri výsluchu všetkých obzvlášť zraniteľných obetí (§ 134 ods. 4 TP).[6] Tiež bol upravený § 135 ods. 1 TP, kde sa zakotvilo v porovnaní s predchádzajúcou úpravou, že dieťaťom na účely tohto ustanovenia už nie je len dieťa do 15 rokov, ale dieťa do 18 rokov. Táto novela zaviedla určitým spôsobom duplicitu výsluchu detí, pretože dieťa bolo zahrnuté jednak v § 134 ods. 4 TP a zároveň v § 135 TP, aj keď s určitými obmenami.[7]

Ďalšiu zmenu priniesla novela zákonom č. 321/2018 Z. z. s účinnosťou od 1. 1. 2019, kedy sa priznalo psychológovi možnosť odmeny aj v prípade, ak nemá nárok na náhradu ušlej mzdy, t. j. úkony psychológa sa teda určitým spôsobom začali podobať na úkony znalca, ktorý má takisto za svoje pôsobenie v trestnom konaní nárok na odmenu – znalečné. Tým bol ku dnešnému dňu ukončený vývoj právnej úpravy postavenia psychológa v Trestnom poriadku.

Zákonodarca však nepochopiteľne doposiaľ stále nevyriešil otázku definovania postavenia psychológa v zmysle toho, kto môže byť touto osobou v trestnom konaní, resp. ako konkrétne treba túto osobu pribrať do konania a aké sú následne jej práva a povinnosti pri úkonoch, kde je psychológ prítomný. Týmto otázkam sa venuje ďalšia časť tohto článku.

2.2 Praktické úskalia pôsobenia psychológa v trestnom konaní

2.2.1 Definícia psychológa

Treba konštatovať, že osoba psychológa je v trestnom konaní opradená tajomstvom. Nikde totiž nie je ustanovené, aké požiadavky má spĺňať táto osoba, ak má byť pribratá do konania. Nie je definované, aké konkrétne vzdelanie má mať, či v akom zamestnaní má pôsobiť, prípadne koľko rokov praxe má mať a v akom pracovnom zaradení. Z dôvodovej správy k zákonu č. 247/2017 Z. z. o obetiach trestných činov vyplýva, že:

---

[5] Ust. § 30a TP.

[6] Obzvlášť zraniteľnú obeť definuje zák. č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov v § 2 ods. 1 písm. c). V súčasnosti je ňou:
- dieťa mladšie ako osemnásť rokov,
- osoba staršia ako 75 rokov,
- osoba so zdravotným postihnutím,
- obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi, trestného činu nedobrovoľného zmiznutia, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násilia,
- obeť trestného činu spáchaného násilím alebo hrozbou násilia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery,
- obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie alebo druhotnej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obete a jej osobných vlastností, vzťahu k páchateľovi alebo závislosti od páchateľa, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu.

[7] Podmienkou aplikácie § 135 ods. 1 TP je, že svedok je vypočúvaný o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jeho vek mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jeho duševný a mravný vývoj.

„Psychológom, ktorý sa priberá do konania môže byť aj napríklad príslušník Policajného zboru, za predpokladu, že má príslušnú kvalifikáciu, resp. odborné vzdelanie v príslušnom odbore."[8]

Takéto riešenie umožňuje pribrať psychológa z radov príslušníkov PZ s predmetnou kvalifikáciou, čím mal zákonodarca v úmysle zhospodárniť výber psychológa do trestného konania, aby vypočúvajúci orgán mohol vybrať tohto psychológa z radov známych kolegov, čo môže byť vzhľadom na pomery rýchlejšie a efektívnejšie a takýto príslušník PZ by potom vykonával predmetné úkony v rámci svojej pracovnej činnosti a v rámci svojich povinností a odstránili by sa tak problémy s dostupnosťou psychológa a jeho vôľou dostaviť sa na predmetný úkon, resp. spolupracovať dobrovoľne v rámci trestného konania.

Aj v tomto prípade však uvedená definícia naráža na problém, čo sa rozumie pod príslušnou kvalifikáciou, resp. odborným vzdelaním.

Ak si pozrieme zoznam znalcov vedený Ministerstvom spravodlivosti SR,[9] zistíme, že v tomto zozname je vedený Odbor: 340000 – psychológia, pričom v prípade záujmu osoby o zapísanie do zoznamu znalcov v tomto odbore takáto osoba musela získať vzdelanie v odbore - v prípade znalcov vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v študijnom odbore zameranom na odbor alebo odvetvie, ktoré je predmetom písomnej žiadosti o zápis, inak najvyššie vzdelanie, ktoré je možné získať v danom odbore.[10] Príslušné vzdelanie sa v SR dá nadobudnúť štúdiom na vysokej škole, konkrétne napr. na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave,[11] pričom udeľovaný titul v tomto študijnom odbore je Bc., následne Mgr. a následne je možné získať aj doktorský titul „PhDr.". Znalci v uvedenom odbore teda musia mať vyštudované uvedené vzdelanie, pretože je to zákonná podmienka na to, aby mohol byť znalec zapísaný do zoznamu pre uvedený odbor.

V zmysle § 56 nariadenia vlády č. 296/2010 Z. z. o odbornej spôsobilosti na výkon zdravotníckeho povolania, spôsobe ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov, sústave špecializačných odborov a sústave certifikovaných pracovných činností platí:

„(1) Odborná spôsobilosť na výkon odborných pracovných činností sa získava ***nadobudnutím vysokoškolského vzdelania druhého stupňa v magisterskom študijnom programe v študijnom odbore psychológia****.*

(2) Odborná spôsobilosť na výkon špecializovaných pracovných činností sa získava ***špecializačným štúdiom*** *v špecializačných odboroch uvedených v prílohe č. 3 časti P písm. a).*

(3) Odborná spôsobilosť na výkon certifikovaných pracovných činností sa získava certifikačnou prípravou v ***certifikovaných pracovných činnostiach*** *uvedených v prílohe č. 3 časti P písm. b)."*

V § 56 ods. 1 citovaného nariadenia je zrejmé, že ide o **vysokoškolské vzdelanie**. Toto ustanovenie aj priamo v poznámke odkazuje na Prílohu č. 1 čo sa týka vzdelania, kde je uvedené pod písmenom X vzdelanie potrebné pre kvalifikáciu psychológa v zmysle § 56 ods. 1 citovaného nariadenia: *„vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v magisterskom študijnom programe v študijnom odbore psychológia."*

V § 56 ods. 2 a ods. 3 citovaného nariadenia ide o **ďalšie vzdelanie**, ktoré možno považovať za formu zvyšovania a prehlbovania odbornej spôsobilosti v zmysle zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.[12]

---

8 Dôvodová správa k Čl. III, bodu 3 zák. č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov.

9 Ust. § 4 ods. 1 zákona č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch.

10 Ust. § 5 ods. 1 písm. c) zákona č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch.

11 https://fphil.uniba.sk/studium/pk/bc/poziadavky/psychologia/, navštívené dňa 30.9.2022.

12 Ust. § 39 ods. 4 zákona č. 578/2004 Z. z. poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

„Ďalšie vzdelávanie zdravotníckeho pracovníka zahŕňa špecializačné štúdium na výkon špecializovaných pracovných činností, certifikačnú prípravu na výkon certifikovaných pracovných činností a sústavné vzdelávanie.“[13] *„Odborná spôsobilosť sa zvyšuje získaním diplomu o špecializácii a získaním certifikátu a prehlbuje sa sústavným vzdelávaním.“*[14]

Citovaná vyhláška následne v zmysle § 56 ods. 5 odkazuje vo vzťahu k špecializačnému vzdelaniu a k sústave certifikovaných pracovných činností na prílohu č. 3, konkrétne na písmeno P.

Aktuálne by malo byť možné nadobudnúť špecializačné vzdelanie v odboroch **klinická psychológia, poradenská psychológia, pracovná a organizačná psychológia**, napr. na Slovenskej zdravotníckej univerzite.[15]

Certifikované pracovné činnosti je možné vykonávať v odboroch **dopravná psychológia, látkové a nelátkové závislosti, psychoterapia.** Toto vzdelanie je možné nadobudnúť takisto na Slovenskej zdravotníckej univerzite alebo na iných vzdelávacích inštitúciách.[16]

V zmysle § 57 citovaného nariadenia vlády tiež platí:

„(1) Psychológ, ktorý získal odbornú spôsobilosť na výkon odborných pracovných činností, samostatne vykonáva odborné pracovné činnosti súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti, ktoré zodpovedajú rozsahu a obsahu získaného vzdelania.

(2) Psychológ, ktorý získal odbornú spôsobilosť na výkon špecializovaných pracovných činností, samostatne vykonáva špecializované pracovné činnosti podľa akreditovaného špecializačného študijného programu príslušného špecializačného odboru; samostatne môže vykonávať aj ***konzultačnú,*** *výskumnú, vzdelávaciu alebo výchovnú činnosť v zdravotníctve.*

(3) Psychológ, ktorý získal odbornú spôsobilosť na výkon certifikovaných pracovných činností, samostatne vykonáva certifikované pracovné činnosti podľa akreditovaného certifikačného študijného programu príslušnej certifikovanej pracovnej činnosti.“

Z vyššie uvedeného vyplýva, že pri vysokoškolskom vzdelaní je príslušný „psychológ“ oprávnený vykonávať všetky činnosti z tohto vzdelania vyplývajúce v zmysle § 57 ods. 1 citovanej vyhlášky. Absolvované špecializačné vzdelávanie, oprávňuje aj na „konzultačnú činnosť“. Pri certifikačných činnostiach nie je bližšie definovaná náplň činností, ktoré môže uvedená osoba vykonávať, tieto by mali byť definované priamo jeho udeleným vzdelaním podľa akreditovaného študijného programu, ktorý je definovaný s súlade so zákonom č. 278/2004 Z. z.[17]

Následne príslušná vzdelávacia ustanovizeň vydáva diplomy o špecializácii absolventom akreditovaného špecializačného študijného programu po úspešnom absolvovaní špecializačnej skúšky, resp. certifikáty absolventom akreditovaného certifikačného študijného programu po jeho absolvovaní.[18]

Dôvodová správa k zákonu č. 274/2017 Z. z. bližšie nedefinuje, aký druh odborného vzdelania sa má na mysli pre výkon psychológa v trestnom konaní, preto zrejme postačuje akýkoľvek typ vzdelania v zmysle nariadenia vlády č. 296/2010 Z. z. citovaného vyššie.

---

[13] Ust. § 39 ods. 1 zákona č. 578/2004 Z. z. poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[14] Ust. § 39 ods. 4 zákona č. 578/2004 Z. z. poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[15] https://www.komorapsychologov.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=84:studium-psychologie-v-sr&catid=34:skp&Itemid=310, navštívené dňa 30.9.2022.

[16] Tamtiež.

[17] Ust. § 40 ods. 1 zákona č. 578/2004 Z. z. poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[18] Ust. § 41 ods. 1 písm. a) a písm. b) zákona č. 578/2004 Z. z. poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Usmernenie k výberu osoby psychológa v trestnom konaní dáva aj Ministerstvo spravodlivosti SR: *„Vhodným odborníkom je psychológ, ktorý je zdravotníckym pracovníkom s poradenskou praxou, ako aj poradenský psychológ, ktorý zdravotníckym pracovníkom nie je, ak majú odborné znalosti o viktimizácii a skúsenosti s poradenstvom obzvlášť zraniteľným obetiam.“*[19]

Na základe uvedeného je zrejmé, že nie je podstatné, akú činnosť a pracovnú náplň osoba psychológa vykonáva, avšak policajný orgán, ktorý ho do konania priberá by mal vždy požadovať minimálne preukázanie príslušného vzdelania a prípadne aj patričnej odbornej praxe. Konkrétne požiadavky na to, aká by táto prax mala byť, však neexistujú. V tomto smere zákonodarca ponechal rozhodnutie plne na vôli vyšetrovateľa alebo povereného príslušníka PZ vykonávajúceho výsluch.

2.2.2 Spôsob výberu a zabezpečenie účasti psychológa

Ďalším praktickým problémom pre trestné konanie je aj skutočnosť, že vzhľadom na predchádzajúce informácie o tom, kto môže byť psychológom v trestnom konaní, dospejeme k záveru, že takýchto subjektov môže existovať v praxi nespočetné množstvo, pričom aktuálne neexistuje zoznam vhodných psychológov, z ktorého by policajt mohol vyberať kandidátov na pribratie do konania. Ministerstvo spravodlivosti SR aktuálne vedie iba zoznam subjektov oprávnených na pomoc obetiam trestných činov, medzi ktorými sú, samozrejme, aj oprávnenia na psychologickú pomoc a podporu, teda v prípade núdze môže policajt využiť kontakt na tieto subjekty a ak mu aj tieto nebudú vedieť poskytnúť psychológa z vlastných radov, musia nevyhnutne s takýmito osobami spolupracovať, aby mohli vykonávať pomoc obetiam trestných činov, teda musia disponovať kontaktmi na odborne spôsobilé osoby. Ďalšou možnosťou je využiť znalcov zo zoznamu znalcov, ktorý vedie takisto Ministerstvo spravodlivosti SR.

Pre príslušného policajta sa však môže javiť ako mimoriadne náročné preskúmať vhodnosť jednotlivých kandidátov a skúmať ich vzdelanie a prax, preto sa v tomto smere ponúka možnosť spolupracovať stále s tými istými psychológmi, ktorí by sa opakovane zúčastňovali úkonov trestného konania, aby tak policajtovi odbudla povinnosť neustále sa zaoberať skúmaním vhodnosti daného kandidáta na pôsobenie v trestnom konaní.

Otázkou, ktorá v tejto súvislosti vyvstáva, sú časové možnosti dotknutého psychológa pôsobiť v trestnom konaní opakovane, najmä ak uvážime, že vzhľadom na pomerne rozsiahly výpočet obzvlášť zraniteľných obetí sa prítomnosť psychológa pri výsluchu vyžaduje v pomerne značnom množstve prípadov. Ak by totiž psychológ odmietal účasť na úkone, Trestný poriadok nijakým spôsobom nešpecifikuje, ako má policajt postupovať. V prípade pribratia psychológa sa musí policajt, ktorý ho priberá, odvolávať na § 3 ods. 1 Trestného poriadku, t. j. na súčinnosť v trestnom konaní. Ak by dotknutý psychológ danej výzve nevyhovel, policajt by mal postupovať v zmysle § 70 ods. 1 Trestného poriadku a uložiť danej osobe poriadkovú pokutu. To však nerieši problém neprítomnosti danej osoby na úkone, kde je jej prítomnosť potrebná, preto okrem uloženia poriadkovej pokuty by napriek tomu musel policajt ďalej hľadať osobu, ktorá by sa dostavila na daný úkon. Trestný poriadok totiž nepozná inštitút vynútenia prítomnosti psychológa na úkone. Nie je možné ho na tento účel predviesť alebo ho inak zaistiť, pretože tieto úkony Trestný poriadok aplikuje výlučne na obvineného alebo svedka. Týmto spôsobom je policajt v konečnom dôsledku nútený vyhľadať osobu, ktorá sa na úkon dostaví dobrovoľne a ani ukladanie poriadkových pokút viacerým subjektom by ho nikam neposunulo. V tomto smere je teda jediný aplikačný nástroj trpezlivosť policajta a dobrovoľná súčinnosť psychológa.

---

[19] Informácia MS SR k právnej úprave ustanovenej zákonom č. 274/2017 Z. z. podľa doterajších poznatkov o uplatňovaní novej právnej úpravy a niektorých problémov v aplikačnej praxi, číslo 13286/2018 zo dňa 9. 4. 2018.

2.2.3 Práva a povinnosti psychológa počas vedenia výsluchu

Asi najdôležitejším a najproblematickejším aspektom celého pôsobenia psychológa pri výsluchoch je nedostatočné definovanie jeho práv a povinností pri tomto úkone. Zákonodarca sa len obmedzil na vyjadrenie, že táto osoba je pri výsluchu prítomná, no ďalej sa jej pôsobením nezaoberá. Jediným konkrétnym bodom jeho pôsobenia je povinnosť orgánu činného v trestnom konaní prekonzultovať spôsob vedenia výsluchu so psychológom, teda ešte pred výsluchom. Už nie je ďalej definované, či odporúčania a rady psychológa je nutné zo strany policajta akceptovať. Nie je teda jasné, či tieto majú čisto odporúčací charakter, alebo by mali byť vyšetrovateľom zásadne dodržané. Ak totiž zákonodarca neustanovil, že vyšetrovateľ je povinný riadiť sa názorom psychológa, potom sa jeho pôsobenie v trestnom konaní míňa účinku. Nie je ani zrejmé, aké dostupné materiály má mať k dispozícii psychológ, aby sa vedel erudovane k výsluchu vyjadriť. Nie je zrejmé, čo môže psychológ od vyšetrovateľa požadovať. Za zmysluplné sa v tomto smere javí právo psychológa nazerať do spisu pred úkonom, aby vedel posúdiť pozadie celej udalosti, postavenie, v akom sa osoba nachádza, jej utrpenú ujmu, možný strach z páchateľa a už doposiaľ utrpenú prvotnú viktimizáciu. Ust. § 69 ods. 1 TP však takéto právo psychológovi nepriznáva:

„Obvinený, obhajca, poškodený, oznamovateľ, ak nie je zároveň poškodeným a zúčastnená osoba, splnomocnenec, ustanovený opatrovník a v konaní pred súdom prokurátor, probačný a mediačný úradník, vyšší súdny úradník, súdny tajomník a asistent prokurátora majú právo nazerať do spisov s výnimkou zápisnice o hlasovaní a časti spisu obsahujúcej údaje o totožnosti chráneného svedka, ohrozeného svedka alebo svedka, ktorého totožnosť je utajená, a krycie údaje o totožnosti agenta, robiť si z nich výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich častí; také trovy neuhrádza prokurátor, probačný a mediačný úradník, vyšší súdny úradník, súdny tajomník a asistent prokurátora. Také isté právo má zákonný zástupca obvineného, poškodeného a zúčastnenej osoby, ak tieto osoby sú pozbavené spôsobilosti na právne úkony alebo ich spôsobilosť na právne úkony je obmedzená. ***Iné osoby tak môžu urobiť so súhlasom predsedu senátu a v prípravnom konaní so súhlasom orgánu činného v trestnom konaní, len ak je to potrebné na uplatnenie ich práv.****“*

Jediná zmienka, na základe ktorej by bolo možné postupovať, je posledná veta ustanovenia § 69 ods. 1 TP, kde je možné nahliadnutie do spisu, avšak len so súhlasom policajta, ak je to potrebné na uplatnenie práva daného subjektu. Keďže však prítomnosť psychológa na výsluchu je len ťažko možné označiť za „výkon jeho práva“, je aj možnosť nahliadania do spisu na základe tejto vety pomerne sporná, pretože *de facto* nie sú splnené podmienky tohto ustanovenia, pretože nie je možné definovať žiadne právo psychológa, ktoré by nahliadnutím do spisu uplatňoval.

Následne po pristúpení k začatiu výsluchu je takisto rola psychológa dubiózna. Nie je zrejmé, že má možnosť klásť svedkovi otázky, či má možnosť namietať nevhodnosť položenej otázky vyšetrovateľom, obhajcom alebo inou osobou prítomnou pri výsluchu. Nie je zrejmé, či má možnosť požadovať prerušenie, prípadne dokonca ukončenie výsluchu, ak sa tento vedie zjavne nevhodným spôsobom a spôsobuje reálne riziko traumy alebo inej psychickej ujmy vypočúvanej osobe. Práve v tomto by mal zákonodarca zvážiť doplnenie Trestného poriadku, aby patričným spôsobom priznal psychológovi pri výsluchu také práva, aby jeho prítomnosť mohla splniť svoj účel.

Po výsluchu možno jednoznačne odvodiť právo nahliadať do zápisnice o tomto výsluchu: *„Tomu, kto má právo byť pri úkone prítomný, nemožno odoprieť nazretie do zápisnice o tomto úkone.“* [20] Takisto je zrejmé, že psychológ ako osoba prítomná pri tomto úkone túto zápisnicu aj podpisuje: *„Zápisnicu o hlavnom pojednávaní a o verejnom zasadnutí podpisuje predseda senátu a zapisovateľ; iné zápisnice podpíše ten, kto úkon vykonal, a osoba,*

[20] Ust. § 69 ods. 3 TP.

ktorej sa úkon týka, zapisovateľ, tlmočník, znalec, prekladateľ, prípadne ***iná osoba pribratá k úkonu****.“*[21] Z tohto titulu má teda možnosť psychológ minimálne uplatniť svoje právo odmietnuť podpísať zápisnicu, ak by mal dojem, že výsluch nebol vedený správne a že z tohto dôvodu je obsah výpovede skreslený alebo inak ovplyvnený: *„Ak vypočúvaný alebo iná osoba pribratá k úkonu odmietne zápisnicu podpísať, uvedie sa to do zápisnice s poznamenaním dôvodu odmietnutia.“*[22] V takom prípade je povinnosťou policajta zaznamenať dôvody, pre ktoré psychológ odmieta podpísať zápisnicu.

2.2.4 Účelnosť účasti psychológa na výsluchu

Trestný poriadok síce definuje, že účelom účasti psychológa na výsluchu je *„prispieť k správnemu vedeniu výsluchu“* a pred vypočutím svedka má orgán činný v trestnom konaní *„prekonzultovať spôsob vedenia výsluchu so psychológom.“* Otázkou však ostáva, či psychológ má dostatočné vedomosti ohľadom vedenia výsluchu a či jeho znalosti psychológie nespojenej s výsluchmi osôb v trestnom konaní skutočne prevažujú nad skúsenosťami vyšetrovateľa, ktorý vykonáva výsluchy na pravidelnej báze a mal by byť teda najlepšie spôsobilý na posúdenie, aké postupy aplikovať na jednotlivé osoby pri výsluchu a mal by vedieť aj rozpoznať primerane, či jeho postup spôsobuje alebo nespôsobuje druhotnú viktimizáciu. V tomto smere vzdelanie nadobudnuté príslušníkmi PZ pre výkon ich činnosti ako vyšetrovateľa alebo povereného príslušníka PZ by mal byť dostačujúci na to, aby zabezpečil ciele sledované v trestom konaní pri dodržaní patričnej ochrany vypočúvanej osoby pred druhotnou viktimizáciou, a to možno ešte lepšie, ak k tomu môže prispieť pribratý psychológ. Predpokladom pre efektívne naplnenie tohto cieľa je špecializácia vyšetrovateľov a poverených príslušníkov PZ, ich sústavné vzdelávanie v oblasti psychológie obetí trestných činov a následná supervízia. V tomto smere poukazujeme na fakt, že minimálne vyšetrovatelia musia disponovať vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa v odbore právo, bezpečnostné služby alebo v študijnom programe bezpečnostno-právna ochrana osôb a majetku alebo iným vzdelaním druhého stupňa.[23] Otázkou teda ostáva, či takto nadobudnuté vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa nie je dostačujúce a prevažujúce nad špecializačným alebo certifikovaným vzdelaním psychológa, ktorý v trestnom konaní nie je činný a nemá s ním žiadne skúsenosti. Pravdou však je, že vysokoškolské vzdelanie je dané len pre vyšetrovateľov PZ, pričom výsluchy v trestnom konaní vykonávajú aj poverení príslušníci PZ,[24] u ktorých postačuje úplné stredné vzdelanie, úplné stredné odborné vzdelanie alebo vyššie odborné vzdelanie.[25]

V každom prípade však účasť psychológa ako subjektu, ktorý vnímal výsluch obete vlastnými zmyslami, zakladá možnosť vypočuť neskôr tohto psychológa ako svedka k okolnostiam priebehu výsluchu, ak by v neskoršom konaní bolo podozrenie, že výsluch osoby bol skreslený, zmanipulovaný alebo ovplyvňovaný inou osobou, prípadne by sa psychológ mohol vyjadrovať k tomu, aké prejavy badal na vypočúvanej osobe, ktoré by mohli prispieť k posúdeniu vierohodnosti tejto výpovede. Trestný poriadok totiž nezakazuje kumuláciu postavenia psychológa a svedka v tom istom konaní, preto psychológ môže neskôr ako svedok vypovedať, čo mu je známe o výsluchu poškodeného (obete), pri ktorom bol predtým prítomný.

---

[21] Ust. § 59 ods. 1 TP.

[22] Tamtiež.

[23] Ust. § 73 ods. 2 a 3 zák. č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície.

[24] Ust. § 10 ods. 7 TP v spojení s § 202 ods. 2 TP.

[25] Ust. § 12 ods. 2 písm. a) zák. č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície.

Zákonodarca by sa však mal dôsledne zamyslieť nad zmyslom pôsobenia psychológa v trestnom konaní a následne tomuto cieľu patrične prispôsobiť aj ustanovenia Trestného poriadku, aby táto účasť plnila tento cieľ.

Výsledky dotazníkového skúmania, ktoré uvádzame nižšie, potvrdzujú fakty uvedené v predchádzajúcom texte. Účasť psychológia či jeho postavenie pri výsluchoch obetí trestných činov sa javí ako teoretický, aj aplikačný problém tak v rovine právnej, ako aj policajnej.

3 Dotazníkový výskum

3.1 Charakteristika respondentov

Pre účel výskumu bolo vyhodnotených 439 dotazníkov. Respondentmi boli príslušníci Policajného zboru (ďalej aj „PZ“) zaradení ako – vyšetrovatelia okresných riaditeľstiev Policajného zboru (ďalej aj „OR PZ“), vyšetrovatelia krajských riaditeľstiev Policajného zboru (ďalej aj „KR PZ“) a starší referenti poverení príslušníci zaradení v rámci obvodných oddelení Policajného zboru (ďalej aj „OO PZ“) – skrátené vyšetrovanie.

Najpočetnejšími kategóriami zodpovedajúcimi predmetný dotazník boli vyšetrovatelia okresných riaditeľstiev PZ (cca 46 %) a starší referenti poverení príslušníci zaradení v rámci obvodných oddelení PZ – skrátené vyšetrovanie (cca 45 %).

V zmysle územno-správneho členenia Slovenskej republiky, zastúpených bolo všetkých osem krajov.

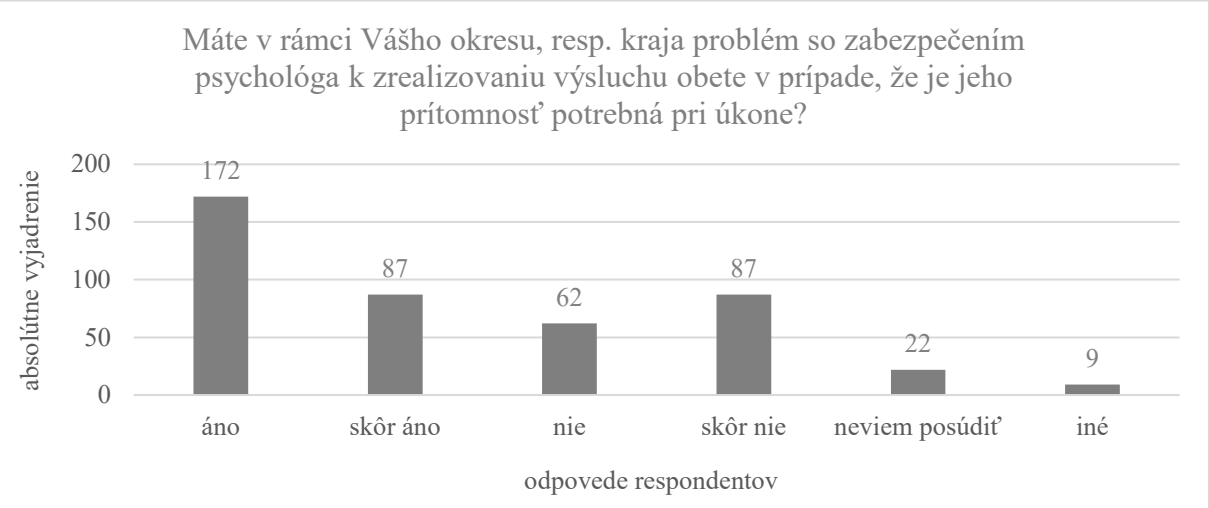
Z hľadiska pohlavia zodpovedalo dotazník viac mužov ako žien. Respondentov – mužov bolo 268 (t. j. 61 %) a respondentiek – žien bolo 171 (t. j. 39 %).

Odslúžené obdobie respondentov – príslušníkov PZ, bolo rôznorodé, pričom sa pohybovalo v rozmedzí od 4 mesiacov až po 361 mesiacov (30 rokov a 1 mesiac).

Fyzický vek respondentov bol tiež heterogénny. Príslušníci PZ mali možnosť označiť, do ktorej z nasledovných vekových kategórií patria: 21 - 30 rokov, 31 - 40 rokov, 41 - 50 rokov, 51 - 60 rokov, 61 - 65 rokov. Najzastúpenejšou kategóriou (približne polovica) boli respondenti vo veku od 31 do 40 rokov, takmer tridsaťjeden percentami bola zastúpená veková kategória od 41 do 50 rokov.[26]

3.2 Využitie a postavenie psychológa pri výsluchoch obetí trestných činov

Graf 1 Zabezpečenie psychológa k realizácii výsluchu obete

Zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov dotazníkového skúmania.

[26] Výsledky dotazníkového skúmania – ČVVÚ č. 1.

Zabezpečenie psychológa k realizácii výsluchu obete je v podmienkach Slovenskej republiky podľa odpovedí respondentov značný problém. Až 59 % príslušníkov sa vyjadrilo pozitívne k problému so zabezpečením psychológa (t. j. zvolili odpoveď *áno*, resp. *skôr áno*). Negatívne (odpoveďou *nie* a *skôr nie*) sa vyjadrilo menej respondentov, a to takmer 34 %. V rámci odpovede *iné* odpovedajúci príslušníci uviedli napríklad – *„je to individuálne a záleží od naliehavosti prípadu; psychológovia sú neúmerne vyťažení; stáva sa mi to neustále; stáva sa mi to niekedy; stretol som sa s tým v prípade super rýchleho konania“*.

Tabuľka 1 Zabezpečenie psychológa k realizácii výsluchu obete podľa jednotlivých krajov SR

Odpovede respondentov	KRAJ							
	Bratislavský	Trnavský	Trenčiansky	Nitriansky	Banskobystrický	Žilinský	Košický	Prešovský
áno	33	15	19	28	25	20	20	12
skôr áno	14	9	7	7	18	9	9	14
nie	12	2	11	4	9	10	5	9
skôr nie	11	4	8	10	9	13	13	19

Zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov dotazníkového skúmania.

Vyplývajúc z údajov uvedených v tabuľke vyššie sa najkritickejšie vyjadrili príslušníci pôsobiaci v Bratislavskom a Banskobystrickom kraji. Najmenej kritickí boli respondenti v Trnavskom kraji.

Respondenti mali možnosť hodnotiť aj **spoluprácu so psychológom**. Dotazovaní boli takzvanou otvorenou otázkou (jedinou tohto druhu v rámci dotazníka), a to v znení – *„Zhodnoťte spoluprácu so psychológom – od jeho zabezpečenia až po ukončenie spolupráce po skončení výsluchu“*. V zmysle využitia typológie boli pri vyhodnocovaní tejto otázky vytvorené jednotlivé typy odpovedí príslušníkov. Na otázku vôbec neodpovedalo až 13 % dotazovaných.

Najfrekventovanejšie typy odpovedí sú uvedené v tabuľke nižšie.

Tabuľka 2 Zhodnotenie spolupráce so psychológom

SPOLUPRÁCA	absolútne vyjadrenie
dobrá/výborná	179
vyťažení/nedostatok/neochota	80
priemerná/bez problémov/neutrálna	46
nebol nápomocný/formalita	25

Zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov dotazníkového skúmania.

Príslušníci sa v najväčšom počte vyjadrili, že spolupráca so psychológom je pozitívna, zvyčajne konkrétne uviedli, že *dobrá* alebo *výborná*. Často sa v dotazníkoch objavila aj odpoveď, že psychológovia sú podľa dotazovaných príslušníkov neúmerne *vyťažení*, je ich *nedostatok* alebo sú *neochotní* dostaviť sa na výsluch, z čoho vyplýva, že ich zabezpečenie na konkrétny výsluch obete je náročné. Štyridsaťšesť respondentov uviedlo odpoveď, že spoluprácu so psychológom hodnotia ako *priemernú*, resp. *bezproblémovú* alebo *neutrálnu*. Kritickejšie sa vyjadrili respondenti, ktorí uviedli, že psychológa prítomného počas výsluchu hodnotia ako *formálny* či *nenápomocný* prvok.

Niektorí dotazovaní ohodnotili spoluprácu so psychológom ako vyslovene *zlú* alebo *slabú* (4 odpovede). K negatívnej odpovedi sa priklonili aj respondenti, ktorí uviedli, že spolupráca so psychológom je *obtiažna*, resp. *žiadna* alebo, že psychológovia sú *demotivovaní nedostatočným finančným ohodnotením*. Dvadsaťjeden príslušníkov odpovedalo,

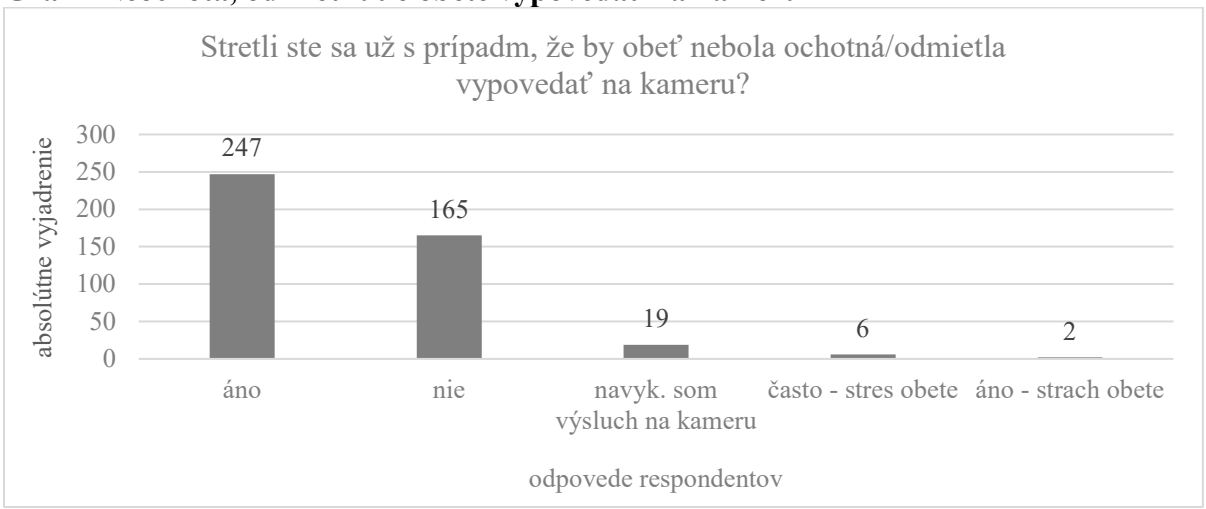
že zatiaľ *nevykonávali výsluch,* a tak uvedené nemôžu posúdiť. Pri vyhodnotení sme postrehli aj názory, že podľa príslušníkov je *obeť psychológom vystresovaná*, resp. že *psychológ je pasívnou osobou prítomnou na výsluchu* (6 odpovedí). V minimálnom počte boli uvedené aj tieto odpovede – *„musí to byť dohodnutá spolupráca; je to individuálne; spolupráca je nulitná; psychológovia potrebujú väčšiu motiváciu; záleží od obete; bez komentára; musíme sa im prosiť“*.

V rámci dotazníkového skúmania bola príslušníkom PZ položená aj otázka – *„Stretli ste sa už s prípadom, že by obeť nebola ochotná/odmietla vypovedať za prítomnosti psychológa?“* Predmetná otázka bola zodpovedaná vo všetkých 439 dotazníkoch.

Možnosti odpovedí boli – áno/nie/nevykonával som výsluch za prítomnosti psychológa/iné. Tristo dotazovaných odpovedalo *nie* – teda sa v aplikačnej praxi nestretli s tým, že by obeť nebola ochotná alebo odmietla vypovedať za prítomnosti psychológa. Odpoveď *áno* zvolilo 102 príslušníkov, ktorí teda boli konfrontovaní situáciou, že obeť odmietla alebo nebola ochotná vypovedať za prítomnosti psychológa. Tridsaťpäť respondentov odpovedalo, že *nevykonávali výsluch za prítomnosti psychológa*, jeden príslušník uviedol, že *obeť odmietla, resp. bola neochotná vypovedať v zmysle § 130 Trestného poriadku* a jedna odpoveď znela, že *osoba/obeť nechcela vypovedať na kameru*.

V policajnej praxi je často možné sa stretnúť s prípadom, kedy obeť odmietne alebo nie je ochotná vypovedať na kameru. Či majú príslušníci PZ takéto skúsenosti z reálnej aplikačnej praxe boli dotazovaní jednou z otázok dotazníka.

Graf 2 Neochota, odmietnutie obete vypovedať na kameru

Zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov dotazníkového skúmania.

Z grafu vyššie je evidentné, že viac ako polovica príslušníkov sa už v policajnej praxi stretla s faktom, že obeť odmietla, resp. nebola ochotná vypovedať na kameru – viac ako 65 % (247 odpovedí *áno*). Odpoveď *nie* uviedlo 165 príslušníkov, t. j. že vo viac ako 37 % prípadoch obeť bola ochotná, resp. neodmietla vypovedať na kameru. Devätnásť príslušníkov uvedené nevedelo zhodnotiť, a to vzhľadom na fakt, že nevykonávali výsluch na kameru. Vyslovený stres alebo strach z vypovedania na kameru malo podľa vyjadrení respondentov osem osôb/obetí.

5 Záver

Text príspevku nazerá na psychológa a jeho postavenie pri výsluchoch obetí trestných činov v podmienkach Slovenskej republiky. Autori analyzujú situáciu z pohľadu teoretického,

ako aj aplikačného, a to v kontexte výskumov: APVV 16-471 *„Sexuálne zneužívanie detí a zverených osôb“* a VÝSK. 255 *„Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“*.

V úvodnej časti textu autori venujú pozornosť postaveniu psychológa v trestnom konaní, kde bližšie analyzujú legislatívny rámec jeho pôsobenia v tomto konaní. Ďalej skúmajú praktické úskalia pôsobenia psychológa v trestnom konaní, a to optikou definície psychológa, spôsobu výberu a zabezpečenia jeho účasti v trestnom konaní, optikou poukázania na práva a povinnosti psychológa počas vedenia výsluchu a v neposlednom rade účelnosti jeho účasti na výsluchu.

Druhá časť predmetného vedeckého príspevku poukazuje na výstupy výskumu realizovaného v prostredí Policajného zboru. Analýza vybraných otázok dotazníkového skúmania potvrdzuje fakty uvedené v predchádzajúcej časti. Problematické zabezpečenie psychológa k zrealizovaniu výsluchu obete potvrdila viac ako polovica respondentov. Niektorí z dotazovaných príslušníkov PZ sa relatívne kriticky vyjadrili aj k samotnej spolupráci so psychológmi. Výskum potvrdil aj fakt, že obete častokrát nie sú ochotné vypovedať na kameru, resp. odmietnu vypovedať na kameru.

Informácie a poznatky uvedené v texte potvrdzujú stret teoretických a aplikačných úskalí postavenia psychológa pri výsluchoch obetí, ako aj nevyhnutnosť „právno-policajného“ poňatia tejto problematiky a nevyhnutnosť doplnenia legislatívneho rámca účasti psychológa v trestnom konaní.

Literatúra

Medzinárodná vedecko-výskumná úloha „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“ (VÝSK. 255).

Dôvodová správa k zák. č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Informácia MS SR k právnej úprave ustanovenej zákonom č. 274/2017 Z. z. podľa doterajších poznatkov o uplatňovaní novej právnej úpravy a niektorých problémov v aplikačnej praxi, číslo 13286/2018 zo dňa 09.04.2018.

Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 578/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Nariadenie vlády č. 296/2010 Z. z. o odbornej spôsobilosti na výkon zdravotníckeho povolania, spôsobe ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov, sústave špecializačných odborov a sústave certifikovaných pracovných činností v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Key words: a psychologist, victim, Crime Victims Act.

Summary

The aim of the article is the analysis of the role of a psychologist in criminal proceedings with a focus on their presence during the interrogation of victims of crimes and selected questions of the questionnaire survey carried out as part of the international scientific research task "Implementation of the Law on Victims of Crime into Police and Victimological Practice" (Research 255), implemented under the supervision of the Department of Criminology of the Academy of Police Force in Bratislava, and at the same time the article follows the project APVV 16-471, solved at the Faculty of Law of the Comenius University in the years 2017-2021. The purpose is the need to investigate the implementation of the Act on Victims of Crime into police and victimology practice, primarily to increase the "comfort" of victims when dealing with situations in accordance with the law in question. The scientific work is focused on the specifics of the psychologist's role in interrogating victims in the context of the mentioned law. The text of the contribution is focused on the realities of the Slovak Republic.

doc. JUDr. Radovan Blažek, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
e-mail: radovan.blazek@flaw.uniba.sk
tel.: +421 2 9012 2010

mjr. JUDr. Michaela Jurisová, PhD.
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: michaela.jurisova@minv.sk
tel.: +421 9610 57113

Recenzenti: doc. JUDr. Eva Szabová, PhD., Mgr. Michal Denský